

Edebiyat Felsefesi

Edebiyat Felsefesine Giriş

Biçim Olarak Deneme

Denemenin Almanya'da adının melez diye kötüye çıktığı, biçim olarak zorlu bir geleneğe sahip olmadığı, açıkça iddialı olduğu halde bunun hakkını ancak arada bir verebildiği - bütün bunlar bugüne değin yeterince saptandı ve kınandı. "Deneme biçimi şimdiye dek bağımsızlaşmayı başaramadı, kızkardeşi şiirin çoktan geride bıraktığı yolu, bilim, ahlak ve sanatla olan ilkel ve farklılaşmamış birlikten çıkmayı sağlayan gelişme yolunu geçemedi henüz."1 Ama ne bu durumun kendisinden duyulan huzursuzluk, ne de ona tepki göstererek sanatı akıldışılığın koruma alanı sayıp etrafına çit çeken, bilgiyi örgütlü bilimle bir tutan ve bu ikisi arasındaki karşıtlığa sığmayan her şeyi de katışıklı sayıp dışlayan zihniyetin verdiği rahatsızlık bu ülkedeki önyargıda herhangi bir değişiklik yapabildi. Bugün hâlâ, birinin écrivain (yazar) diye övülmesi, akademik ortamdan dışlanmasına yetiyor. Simmel'in ve genç Lukács'ın, Kassner'in ve Benjamin'in denemeye, yani kültürel olarak önceden biçimlendirilmiş belli nesneler hakkında spekülasyona atfettikleri onca içgörüye rağmen, lonca ancak genellik, kalıcılık ve bugünlerde belki bir de kökensellik cüppesine bürünmüş şeyleri felsefe olarak kabul edebilmektedir. [Adorno 2004: 13]

Çağdaş Romanda Anlatıcının Konumu

Biçim olarak romanın bugünkü durumu hakkındaki bazı gözlemleri birkaç dakika içine sıkıştırma görevi, konuya şiddet uygulamak pahasına da olsa, sorunun yalnızca bir boyutunu seçmeye zorluyor beni. Seçtiğim boyut, anlatıcının konumudur. Günümüzde bir paradoksla belirleniyor bu konum: Artık öykü anlatmak mümkün değil, oysa roman biçimi anlatı gerektiriyor. Roman, burjuva çağının özgül edebi biçimiydi. Başlangıç noktasında Don Quixote'deki büyübozumuna uğramış dünya deneyimi bulunur, salt varoluşun sanatsal tarzda ele alınışı da asıl alanı olarak kalmıştır. Gerçekçilik romanın içkin bir özelliği; malzemesi bakımından fantastik olan romanlar bile, içeriklerini gerçek olana yönelik bir önerinin çıkabileceği şekilde sunmaya özen göstermiştir. On dokuzuncu yüzyıla kadar geri giden ve bugün son derece hızlanmış bulunan bir gelişme sonucu, bu tavır sorgulanır hale geldi. Anlatıcı açısından

bu süreç, dönüşmemiş hiçbir malzeme bırakmayan ve tam da bu yüzden epik nesnellik ya da somutluk buyruğunun altını oyan bir öznelcilik aracılığıyla gerçekleşti. Şimdilerde kim -geçmişte örneğin Stifter'in yaptığı gibi- bu somutluğa gömülür ve amaçladığı etkiyi algılayan şeyin tevazuyla kabullenilmiş doluluğu ve plastikliğinden türetmek isterse, zanaatkârlık ve bezemecilik kokan bir taklit tavrına mahkûm olur. Yalan söylemektir yaptığı, dünyanın anlamlı olduğu varsayımına dayanan bir sevgiyle kendini dünyaya teslim etmektir; sonuçta varacağı yer de ticari bir "mahalli renk" duyarlılığından beslenen dayanılmaz bir kıçtır. Romanın konusu açısından karşımıza çıkan zorluklar da daha az değil. [Adorno 2004: 40]